VI. Рецензії, есеї, огляди, повідомлення

УДК 82.09:176
ORCID: 0000-0002-7535-6330

Левченко Наталія
(м. Харків)

Літературознавча дискусія «Від бароко до постмодерну: проблема автора»

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, український мовно-літературний факультет імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, кафедра української і зарубіжної літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова, кафедра української мови, кафедра українознавства і лінгводидактики та Лабораторія з досліджень літературної спадщини Г. С. Сковороди Навчально-наукового інституту Г. С. Сковороди при Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди 25–26 лютого 2020 р. організували і провели Міжнародну наукову конференцію «Від бароко до постмодерну: проблема автора». Її проведення було присвячене світлій пам'яті сучасного видатного літературознавця професора Леоніда Ушкалова, який рік тому раптово пішов у засвіти. Предметом дискусії відомих в Україні та за її межами літературознавців були обрані основні вектори розвитку літератури й літературознавства в Україні та перспективи інтеграції в європейський мистецький і науковий світ. В ході обговорень було також окреслено коло подальших досліджень.

Ключові слова*: Леонід Ушкалов, міжнародна наукова конференція, Григорій Сковорода, літературознавство в Україні.*

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, український мовно-літературний факультет імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, кафедра української і зарубіжної

літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова, кафедра української мови, кафедра українознавства і лінгводидактики та Лабораторія з досліджень літературної спадщини Г. С. Сковороди Навчально-наукового інституту Г. С. Сковороди при Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди 25–26 лютого 2020 р. організували і провели Міжнародну наукову конференцію «Від бароко до постмодерну: проблема автора». Її проведення було присвячене світлій пам'яті сучасного видатного літературознавця професора **Леоніда Ушкалова**, який рік тому раптово пішов у засвіти.

На відкритті конференції з вітальним словом виступили *Прокопенко Іван Федорович*, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, *Голобородько Костянтин Юрійович*, доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, *Мельников Ростислав Володимирович*, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української і зарубіжної літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова. Вітальний лист до учасників конференції директора Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, доктора філологічних наук, професора, академіка *Жулинського Миколи Григоровича* зачитав його заступник *Сулима Микола Матвійович*, доктор філологічних наук, професор, академік НАН України, завідувач відділом давньої української літератури Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України.

На пленарному засіданні були заслухані доповіді докторки філологічних наук, професорки кафедри зарубіжної літератури Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка *Бовсунівської Тетяни Володимирівни* «Поет як трансцендентний медіатор в

літературі романтизму», доктора філологічних наук, професора кафедри слов'янського літературознавства Університету імені Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Республіка Польща) *Набитовича Ігоря Йосиповича* «Протиставлення культурно-ментальних патернів України та Росії у романі Миколи Лазорського "Гетьман Кирило Розумовський"», доктора філологічних наук, професора, провідного наукового співробітника Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України *Пелешенка Юрія Володимировича* «Особливості поетики "Слова про спочилих" Григорія Цамблака», доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка *Рарицького Олега Анатолійовича* «Володимир Свідзінський в естетичному полі шістдесятництва: проблеми соціальності та іманентної суті мистецтва», доктора філологічних наук, провідного наукового співробітника відділу класичної української літератури Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України *Скупейка Лукаша Івановича* «Авторська індивідуальність і формування ранньомодерного літературного дискурсу (в дослідженнях Івана Франка)», доктора філологічних наук, професора, академіка НАН України, завідувача відділом давньої української літератури, заступника директора Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України *Сулими Миколи Матвійовича* «Л. В. Ушкалов – коментатор Григорія Сковороди».

Конференція продовжила свою роботу на чотирьох секційних засіданнях: «Проблеми української літератури в наукових студіях Харківської філологічної школи та професора Леоніда Ушкалова», «Класична українська література: наративна автономія автора», «Медієвістика: автор і канон», «Українська література ХХ ст.: автор і герой».

Доповіді учасників охоплювали різноманітні теми, переконували глибиною їхнього вивчення та

аргументованістю висновків. Літературознавчий дискурс професора Леоніда Ушкалова було піддано аналізу в доповідях кандидатки філологічних наук, доцентки кафедри практики англійського усного і писемного мовлення Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, колишньої аспірантки Леоніда Ушкалова *Зосімової Оксани Віталіївни* «Бароковий мотив "марноти марнот" як об'єкт літературознавчих студій Леоніда Ушкалова», студентки Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка *Катюжинської Анастасії Олександрівни* у співавторстві зі *Сліпушко Оксаною Миколаївною*, докторкою філологічних наук, професоркою кафедри історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Література епохи Раннього українського Бароко в науковій концепції Леоніда Ушкалова», докторки філологічних наук, професорки, завідувачки кафедри українознавства та лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди *Маленко Олени Олегівни* «Персоналізований дискурс професора Леоніда Ушкалова: "оприявнення" досвіду самопізнання», кандидата філологічних наук, старшого наукового співробітника відділу давньої української літератури Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України *Ноги Геннадія Миколайовича* «Епістолярій Григорія Сковороди як предмет наукових зацікавлень Леоніда Ушкалова», кандидатки філологічних наук, професорки, завідувачки кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди *Олексенко Олени Андріївни* «Л. В. Ушкалов про риторичну майстерність Г. С. Сковороди».

Про обрії, дотичні до наукових зацікавлень професора Леоніда Ушкалова, йшлося в доповідях доктора філологічних наук, професора кафедри історії української літератури

філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Архієпископа *Ігора Ісіченка* «Топос полум'я в поетичному коді "Саду божественных пѣсней" Григорія Сковороди», кандидатки філологічних наук, молодшої наукової співробітниці відділу історії давньої української літератури Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України *Григорчук Юлії Миколаївни* «Образ серця в контексті художнього світомислення Григорія Сковороди і Віри Вовк», кандидата філологічних наук, молодшого наукового співробітника відділу шевченкознавства Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України *Єсипенка Дмитра Олександровича* «Видання української та австралійської літературної класики: варіативність творів, друк і «цифра», курка і яйце», кандидата філологічних наук, старшого наукового співробітника відділу давньої української літератури Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України *Кисельова Романа Євгенійовича* «З якої Біблії перекладав євангельські читання Мелетій Смотрицький?», докторки філологічних наук, професорки кафедри української і зарубіжної літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди *Левченко Наталії Микитівни* «Автор чи екзегет: проблема творчості в давній українській літературі», докторки філологічних наук, професорки кафедри історії української літератури філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна *Матвєєвої Тетяни Степанівни* «Харківська філологічна школа про природу творчого акту: вектори інтерпретації (на матеріалі досліджень кінця XIX – початку XX століття)», кандидатки філологічних наук, молодшої наукової співробітниці, вченої секретарки спеціалізованої ради Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України *Матвєєвої Ольги Олексіївни* «Творча лабораторія Панаса Мирного (на матеріалі

незавершеної прози)», докторки філологічних наук, професорки, завідувачки кафедри історії української літератури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна *Матушек Олени Юріївни* «Біблійні коди роману Панаса Мирного та Івана Білика “Хіба ревуть воли, як ясла повні”», кандидата філологічних наук, доцента кафедри історії української літератури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна *Савчука Григорія Олеговича* «Кінематографічні елементи в збірці В. Симоненка “Тиша і грім”».

26 лютого 2020 року конференція «Від бароко до постмодерну: проблема автора» розпочала свою роботу з презентації укладеного професоркою Н. Левченко бібліографічного довідника «“Вінець моїх свічад, що знають геть усе...”: літературознавчий світ Леоніда Ушкалова», у якому було здійснено жанровий розподіл наукових досліджень доктора філологічних наук, професора Леоніда Ушкалова. «Літописна» традиція бібліографічного довідника робить його композиційно прозорим, а також дозволяє окреслити історичну стратегію розвитку літературознавчих векторів та поступ наукової думки професора Леоніда Ушкалова.

Продовжив роботу конференції круглий стіл «Українська література й літературознавство: сучасні виклики й проблеми», де були обговорені тенденції розвитку літератури і її дослідження.

Зокрема, було зауважено, що національний ренесанс української літератури після епохи соцреалістичних канонів розпочався з 90-х років XX ст., внаслідок якого було повернено читачу масив забороненої класичної української літератури від Пантелеймона Куліша до Василя Стуса.

Постмодерна культурна парадигма визначила основні вектори спрямування й розвитку сучасної української літератури, зіштовхнула художні свідомості старшого покоління українських письменників, окремі з яких є

носіями різноманітних комплексів, нав'язаних тоталітарним режимом совєтської імперії, та молодих українських письменників, що народилися й виросли у вільній і незалежній Україні.

Нова генерація сучасних українських письменників легко засвоїла й розвинула постмодерну технологію художнього відображення навколишнього світу. Однак сучасна неоголошена російсько-українська війна й необхідність швидкого реагування майстрів слова на спричинені нею трагічні події, спонукала певний бум у розвитку художньої літератури й оголила потребу хоча б часткового повернення до здорового реалізму, за допомогою якого можна якнайповніше відобразити всі героїчні, трагічні й жахливі її історії.

Було підкреслено, що на належному теоретичному рівні знаходиться й сучасне українське літературознавство, яке, загалом, формується молодими науковцями на традиціях старої наукової школи і на підґрунті їхнього вільного володіння різними мовами світу й, зокрема, технічними можливостями інтернет-мереж, що полегшує доступ до першоджерел.

Водночас було зазначено, що до багатьох раритетних українських джерел XI–XX ст. українські науковці не мають доступу з огляду на те, що вони були в різні часи привласнені Росією, яка з політичною метою викривлення історичної дійсності й творення міфів про її безпосередню дотичність до культури давньої Русі, про Україну-окраїну, про «старшого й молодшого брата», про Малоросію тощо позбавила українських літературознавців можливості вивчати оригінальні тексти, створені українськими митцями від часів витоків нашої літератури в XI ст. і до кінця XX ст., й тим самим науково обґрунтовувати свою українську тисячолітню ідентичність і самобутність.

Серед нагальних проблем сучасного українського літературознавства було названо проблему вивчення давньої

української літератури. Існує щонайперша необхідність дійти консенсусу у назві нашої літератури XI–XIII століть. Загальновідомо, що російські вчені називають цей період «дрєвнєрусской літєратурой» й безапеляційно зараховують його до витоків російської культури. Була оголошена пропозиція, обмежившись лише часовими рамцями, загалом відмовитися від вербального називання періодів розвитку нашої літератури, яку, безперечно, відповідно до історичних фактів своєю може вважати й білоруський народ. Авторка цих писаних рядків у своїй монографії «Біблійна герменевтика в давній українській літературі» (Харків : Майдан, 2018, 392 с.), досліджуючи біблійну герменевтику, увесь період її становлення і розвитку від початку XI до кінця XVIII століть означила як давню *українську* літературу.

Отже, учасники конференції серед проблем українського літературознавства назвали потребу повернення українських літературних раритетів, необхідність реінтерпретації української класики, уточнення термінології, дотримання системності вивчення української літератури з єдиним координаційним науковим центром в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України та створення при ньому єдиної бази даних про досліджувані теми дисертацій.

Було також згадано про необхідність повернення системної об'єктивної літературної критики, яка б формувала смаки читача й відшліфовувала талант письменника.

Відомі в Україні та за її межами літературознавці на Міжнародній науковій конференції «Від бароко до постмодерну: проблема автора» предметом дискусії обрали основні вектори розвитку літератури й літературознавства в Україні, розглянули перспективи інтеграції в європейський мистецький і науковий світ, а також означили коло подальших досліджень.